

УДК 330.342:631.16

А. А. Жигірь,

*к. е. н., доцент кафедри фінансів, Азовський регіональний інститут управління
Запорізького національного технічного університету*

СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Досліджено особливості створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які потребують залучення значних коштів для формування матеріально-технічної бази як основи їх подальшої ефективної діяльності.

The features of creation of agricultural attendant cooperative stores that need bringing in of considerable money for forming of material and technical base as basis further them effective activity are investigational.

Ключові слова: дрібні виробники, обслуговуючі кооперативи, сервісні, заготівельно-збутові, постачальницькі, переробні кооперативи.

Key words: shallow producers, attendant cooperative stores, service, purveying — to the sale, procurement, processing cooperative stores.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Діюча мережа заготівельних пунктів, як правило, не має свого постійного обладнаного приміщення, закупівля продукції проводиться з коліс за низькими цінами.

Особистими селянськими господарствами у 2008 році було вирощено 98% загального врожаю картоплі, 86% овочів, 85% плодів і ягід, 21% зерна, 14% цукрових буряків і 19% соняшнику. Вироблено понад 50% м'яса, 82% молока, 43% яєць. Проте власники продукції мають складнощі з її реалізацією. За нинішніх умов продаж продукції на існуючих селянських ринках потребує додаткових витрат коштів та часу, а тому для більшості є непривабливим. Це призводить до того, що селяни або реалізують власну продукцію комерційним структурам, недоотримуючи значну частку коштів від її реальної вартості, або залишають її у своїх особистих господарствах. При цьому в кращому випадку вона згодовується худобі, за інших умов, при відсутності умов для тривалого зберігання, просто втрачається.

Подібна ситуація із зосередженням основно-го виробництва сільськогосподарської продукції у дрібних виробників та відсутністю ефективних каналів збуту спостерігалася декілька десятків років тому в країнах Європейського Союзу, але зараз вона є іншою.

Незважаючи на приклади успішного розвитку обслуговуючих кооперативів у європейських країнах та існуючі передумови для їх створення в Україні, одним із факторів, що стримують розвиток кооперативного руху на селі, є відсутність усвідомлення того, що таке сучасний сільськогосподарський обслуговуючий кооператив.

Через систему кооперативів, що належать безпосередньо сільгоспвиробникам, у Бельгії, Великобританії, Польщі реалізується понад 50% продукції молочарства, у Нідерландах, Австралії та Данії ця частка становить 95%. Близько 90% молокозаводів у країнах Європейського Союзу та Північної Америки є кооперативними. Через свої кооперативи фермери продають понад 60% оливкової олії в Іспанії та Греції, 69% м'яса у Франції, 72% фруктів та овочів у Бельгії, 95% вирощених квітів у Нідерландах. Понад 50% зерна у Франції та Австралії зберігається на кооперативних елеваторах, що належить не посередникам, а сільськогосподарським товаровиробникам.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розбудови обслуговуючих кооперативів як складової інфраструктури аграрного ринку України розглядалися в наукових працях В. Гончаренка, В. Зіновчука, О. Крисального, М. Маліка, А. Молдаван та ін.

Однак, на сучасному етапі розвитку аграрно-го сектора не всі аспекти цієї проблеми достатньо вивчені й належним чином вирішені. Зокрема, питання створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що потребують залучення значних коштів для формування матеріально-технічної бази як основи подальшої їх ефективної діяльності, залишаються до кінця не дослідженими та потребують узагальнення й корегування.

Метою статті є виявлення основних проблем становлення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і визначення шляхів їх подолання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Особливістю обслуговуючого кооперативу є те, що він не втручається в діяльність своїх членів, які самостійно займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, а тільки сприяє їм у здійсненні такої діяльності. Це добровільне об'єднання дрібних виробників товарної продукції, основною метою якого є не отримання прибутку, а допомога своїм членам.

Наразі часто ототожнюється поняття сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і колгоспів, які створювалися за часів колективізації 20—30-х років та на початку 90-х років минулого століття. Хоча, і колгосп, і кооператив передбачають пайові внески для формування статутного фонду господарського суб'єкта, що реєструється в установленому законом порядку як юридична особа, останній має властиву лише йому специфіку.

У залежності від роду такої допомоги, обслуговуючі кооперативи поділяються на: сервісні — ті, що надають послуги з обробітки ґрунту, догляду за посівами, збирання врожаю, транспортування продукції; заготівельно-збутові — сприяють у збуті продукції, надають послуги з її очищення, сортування, пакування, підготовки до продажу тощо; постачальницькі — допомагають у забезпеченні виробничої діяльності необхідними ресурсами, такими як посівний, садивний матеріал, міңдобрива, отрутохімікати, комбікорм, соняшниковий шрот, буряковий жом тощо; переробні — здійснюють приймання сировини, первинну обробку, переробку та, як наслідок, збут готової продукції. Більшість обслуговуючих кооперативів поєднують різнобічні напрями діяльності, є багатofункціональними [1].

Окрім, функціонального призначення, обслуговуючі кооперативи розрізняють за видами діяльності. Найбільш поширеними при цьому є молочарські, м'ясопереробні, плодоовочеві, зернові тощо. Незалежно від виду та функціонального спрямування, суть обслуговуючого кооперативу не змінюється [2].

Наприклад, повноцінний молочарський кооператив має: окреме приміщення з наявністю об-

ладнання для охолодження молока, очистки та його аналізу, оснащене супутніми для цих технологічних процесів приладами та допоміжними пристроями. Основним завданням такого кооперативу є формування товарної партії молока (кратної місткості молоковоза) та підвищення його якості. Таке молоко можна продати за вищою ціною і при цьому самостійно визначити покупця серед представлених на місцевому ринку переробних підприємств. До того ж не виключається можливість реалізації продукції в закриті заклади, а саме: дитячі садки, школи, лікарні тощо. При цьому член кооперативу, на відміну від фізичної особи — виробника молока, може розраховувати на дотацію, а це додатково до 20% від ціни молока. Якщо закупівельна ціна на молоко від населення складає 1,0—1,2 грн./кг, то потенційно вона може збільшитися до 1,7—1,8 грн./кг, що є на рівні ціни закупівлі молока від сільськогосподарських підприємств. Тож, зиск від діяльності такого кооперативу є, як і від обслуговуючої операції в цілому. Головним при цьому є створення матеріально-технічної бази [4].

За розрахунками Міністерства аграрної політики України, орієнтовний кошторис вартості техніки та обладнання для формування матеріально-технічної бази сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу складатиме: молочарського — 319 тис. грн., плодоовочевого — 855 тис. грн., м'ясного — 805 тис. грн., сервісного — 753 тис. грн., зернового — 6 млн грн.

Слід зазначити і таку особливість, як пільгове кредитування за спеціальними програмами. Німецький сільськогосподарський рентний банк у Франкфурт-на-Майні надає кредит за такими спеціальними програмами, як "Сільське господарство", "Відновлення села", "Молоді фермери". За останньою із зазначених програм кредити видаються тільки фермерам у віці до 40 років і за наявності успішної п'ятилітньої сільськогосподарської практики. У Німеччині, на відміну від більшості країн, де політика кредитування спрямована на стимулювання розвитку в аграрному секторі великого бізнесу, вона здійснюється в межах, визначених обсягами виробництва. Так, молочне скотарство кредитується при утриманні до 120 корів, відгодівля свиней — до 1700 свиноміст, відгодівля птахів — до 100 тис. голів, виробництво яєць — до 50 тис. курок-несучок. Не кредитується конверсія боргів, додаткове придбання засобів виробництва та інвентарю. Така політика диктується програмою екстенсифікації сільського господарства і перекладу частини фермерських структур на біологічно чисті виробництва [3].

У Німеччині на федеральному рівні діє об'єднання з продажу й обслуговування сільськогосподарської техніки, що виконує великий обсяг лізингових послуг, насамперед, у східній частині країни, де має місце менша насиченість технікою. У залежності від обставин застосовується як

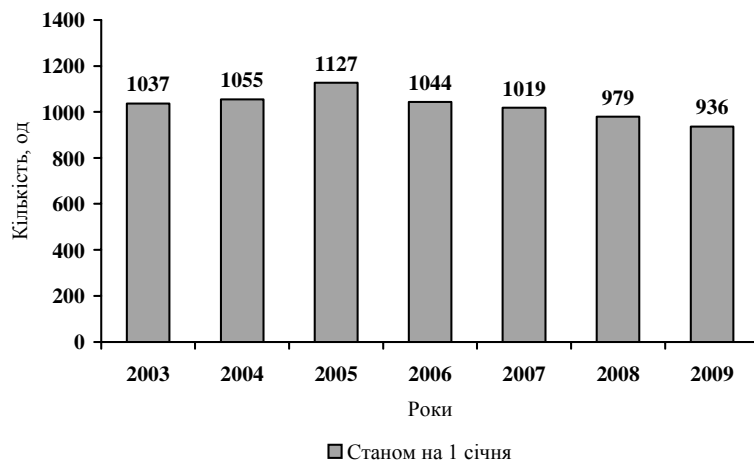

Рис. 1. Динаміка наявності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні

Джерело: Міністерство аграрної політики України.

фінансовий, так і експлуатаційний лізинг. Використання лізингу надає право на пільгове оподаткування.

У закордонній практиці усе більше поширення одержує надання в лізинг дорогої техніки колективним користувачам. Для цього утворюються товариства зі спільного використання техніки. У лізинг береться потужна техніка, автомобілі й інші машини, які індивідуально експлуатувати економічно не вигідно [4].

На виконання Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на період до 2015 року було прийнято розпорядження Уряду від 19 липня 2009 року № 1014-р "Деякі питання надання державної підтримки сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам", яким передбачено збільшення державної підтримки для обслуговуючої кооперації на безповоротній основі до 90 млн грн., а також розподілено кошти між регіонами та затверджено перелік кооперативів — їх отримувачів. Таким чином, у кожному районі будуть створені базові 5—6 кооперативів, які забезпечать подальший розвиток кооперативного руху на місцевому рівні.

За інформацією Міністерства аграрної політики України, на 1 січня 2005 року було зареєстровано в Україні 1127 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. На початок 2009 року цей показник становив 936 таких господарюючих суб'єктів (рис. 1). Тобто за останні чотири роки їх кількість зменшилася на 191 одиницю.

Найбільше сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів створено у Вінницькій, Львівській, Рівненській, Волинській, Кіровоградській, Хмельницькій та інших областях.

Разом з тим, розбудова сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на місцях ще не стала загальнодержавною справою. Це здебільшого пов'язано з нерозумінням як суті обслуго-

вуючих кооперативів, так і вигоди від кооперації для особистих селянських і фермерських господарств, керівників кооперативних формувань. До того ж залишаються не до кінця узгодженими на законодавчому рівні питання щодо подвійного оподаткування кооперативів, їх неприбуткового статусу та державної підтримки [3].

Цією проблемою ще не повною мірою займаються місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, громадські професійні організації аграрного сектора, які мають до кооперативного руху безпосереднє відношення.

Нині на рівні уряду визначена чітка політика щодо проведення роботи з роз'яснення соціальної та економічної природи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, їх пріоритетної ролі у сфері розвитку агропромислового виробництва, а також розбудови соціальної і ринкової інфраструктури села та сільських територій. Тому наразі важливо задіяти невичерпну ініціативу і потенціал сільських територіальних громад, усі політичні важелі та правові механізми впровадження цього напряму аграрної політики місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

Вирішення питання підвищення ефективності господарювання дрібних товаровиробників, якості сільськогосподарської продукції та удосконалення каналів її збуту, можливе завдяки розвитку в сільській місцевості обслуговуючих кооперативів. Задля цього необхідно здійснити удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; надання організаційної підтримки їх створенню; поліпшення їх матеріально-технічної бази.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан, минуле і майбутнє) / За ред. Саблука П.Т., Месель-Веселяка В.Я., Федорова М.М. — К.: ННЦ "ІАЕ" УААН: 2009. — 800 с.
 2. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР: www.zakon.rada.gov.ua.
 3. Концепція розвитку кредитної кооперації в сільській місцевості. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 14 с.
 4. Рибіна Л.О. Роль лізингу в активізації інноваційної діяльності // Вісник Сумського Національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. — 2005. — № 2 (19). — С. 64—74.
- Стаття надійшла до редакції 12.02.2012 р.